

Márai Közép-Európája – Közép-Európa Máraija

Egy budapesti kiállítás elé

Azt reméljük, hogy a kiállítást, amely 2004. március 22-én délután 5 órakor nyílik meg Budapesten, a Közép-európai Kulturális Intézetben, néhány év múlva egy még átfogóbb, Európát és a világot is bejáró vándorkiállítás követi majd.

Tárlatunk címe: *Márai Közép-Európája – Közép-Európa Máraija*. A cím az Országgyűlés egykori épületében, a mai budapesti Olasz Kulturális Intézetben született. Dante Arnaldo Marianacci, az intézet igazgatója találta ki, hozzátéve, hogy Közép-Európa (reméljük, létezik és létezni is fog ez a fogalom) jelentse be igényét erre a magyar íróra. Márai Kassán született, a mai Szlovákia területén, magyar nyelven írt (leszámitva kezdő német nyelvű újságíróskodását), első igazán értékes műve, az *Egy polgár vallomásai* Kassán töltött gyermekkorát, ottani környezetét mutatta be (a mű bírósági eljárást váltott ki, változtatni kellett rajta – jó közép-európai szokás szerint), de megfordult mindennütt: sokszor és sokat élt Olaszországban, otthon volt Bécsben vagy Párizsban – sok európai városban és azok kultúrájában is.

Tehát szó szerint „közép-európai” írókat mutat be ez a sok ország által szervezett, sokszínű gyűjtemény. Alapját a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeum anyaga adja:

Márai Sándor írógépe

A negyvenéves író (Magyar Filmiroda felvétele, Budapest, 1940)

Márai Sándor életét dokumentáló fotók, barátok, pályatársak arcképei. És könyvek. Könyvek – magyarul és számos idegen nyelven. Mindezt gazdagítja a cseh Josef Čiřarovský festőművész kilenc festménye, kollázsa, amelyeket az író *Füves könyv* című műve ihletett. Ugyancsak fontos része az összeállításnak a Kelet-szlovákiai Múzeum fotódokumentációja, amelyet – akárcsak a Petőfi Irodalmi Múzeum Márai-kiállításának anyagát – több európai városban is láthattak már a nézők. Olaszországból, ahol az író Nápolyban, Salernóban töltötte életének jelentős szakaszát, az olasz nyelven kiadott műveken kívül sok személyes tárgy is belekerül a közös gyűjteménybe. Az osztrákok az egykor és ma kiadott Márai-könyveket hozzák el, a lengyelek úgyszintén. Az utóbbiak közt ott vannak a napokban megjelent *Napló*-fordítások is.

A *Napló* szerintem Márai főműve. E kényszerű vállalkozásban egy több mint negyven éven át emigrá-

Posillipo látképe a Belvedere felől nézve

cióban élő-dolgozó alkotóművész bebizonyítja, hogy noha a világ kétpólusúvá vált, és az ő hazája az általa el nem fogadott szovjet övezetbe került, őt, a távol élőt semmi sem választhatja el attól az országtól, attól a nemzettől, attól a kultúrától, amely számára a létezés alapját jelenti. Nincs más eszköze szuverenitása megőrzésére, csak az európai kultúra ismerete, az írók és műveik nyújtotta vigasz és védelem. Íme, egy közép-európai európai, aki ellenáll egy őt igazából tudomásul sem vevő világnak. S végül – győz. Szerintünk. Mint Homérosz – teremt egy világot. Gyötri-veri őt az idő és a történelem, ám attól egyre jobbra, tisztábbá, áttetszőbbé válik. E sajátos író a realitásból sokszor szinte monomániásan a kultúrába menekül, s ettől a mai olvasónak néha talán túl tudósnak, netán sznobnak tetszik. De ne legyünk igazságtalanok. A másik oldalon ott van Márai naplójában a valóság is, a mindennapok hordaléka. Az író valóságfestése olykor egyszerűen tolsztoji. Például a délolasz kórház leírása (ahol mint beteg gyűjtött élményeket), mely a század kispikájának mesterművei közé tartozik.

Ami Márai Közép-Európáját illeti, nos, sokszor elgondolkodtam rajta: van-e, volt-e, lesz-e ez a Közép-Európa. Járv a nyomában, megkeresve Nápolyban a Posillipo még mindig romos kis házat, kertjét, sé-

tálgatva Kassán az odavalósi – egyébként Prágában élő – Rákos Péterrel és Pós Katalival, vagy nézegetve Bécs régi utcáit, Párizs diáknegyedeit, eltűnődtem, hogy vajon mit látok. A mai házat, a mai várost, a mai életet – vagy

Kassai házuk szobarészlete (1925 körül)

Az idős író nevelt fiával, John Máraival (San Diego, 1986)

azt, amit Márai leírt? S rájöttem, a kettő együtt lehet csak valódi. A közép-európai nagy váltást, a rendszer-változást Márai már nem élte meg. Szellemének, műveinek igazi hatása csak ezután kezdődik majd. Hat a példa. Az erkölcsi tartás, az a tény, hogy ő is valóság, az ő *Naplója* is létezik - s mindez tovább él, mint az SS-20-as rakéták. Biztos vagyok abban, hogy ha van ember, író, aki hosszú távon sokat tett a kis népek nemzetközi elszigetelődése, a kis kultúrák egymást legyőzni vágyó harca ellen – amellyel e kis kultúrák önmagukat vélik meghatározni és védeni –, nos, az Márai.

Ezért ez a kicsit „blikkfangos” cím, amelyben kétszer is szerepel egy földrajzi (?), meteorológiai (?), kulturális (?) fogalom.

Úgy vélem, hogy a Márai nevével jelzett közép-európai összefogás s benne ez a kiállítás egy új korszak kezdetét jelezheti. E térség értelmisége rájött-rájön arra, hogy ugyanannak a történelmi sorsnak különféle változatait élte és éli, s hogy szellemi, kulturális értékeit összefogva, egymást erősítve hatásosabban tudja önmagát a világnak megmutatni.

Remélem, hogy három-négy év múlva a nagy nemzetközi emlékkiállítás plakátjára már csak ennyit kell írni: *Márai Sándor*.

Módos Péter

